

2024

Базові засади застосування Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ)

Довідник для мультидисциплінарних
реабілітаційних команд

Базові засади застосування Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ). — 2024.

Це видання створене для мультидисциплінарних реабілітаційних команд та фахівців сфери охорони здоров'я, які працюють з особами з обмеженням функціонування. Воно містить базову інформацію про основні принципи біопсихосоціальної моделі МКФ і про те, як фахівці з реабілітації можуть застосовувати її у своїй щоденній роботі, якою є структура МКФ та взаємозв'язки між її компонентами, якими є правила кодування з використанням МКФ для документування функціонування пацієнтів, встановлення цілей та планування втручань у сфері реабілітації, а також про роботу фахівців мультидисциплінарних команд і їхній досвід застосування МКФ в Україні.

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ:

Тетяна Барिशок

Фізична терапевтка, національна тренерка з МКФ в Україні, кандидатка наук з фізичного виховання та спорту, доцентка кафедри фізичної терапії, ерготерапії та фізичної культури та спорту Хортицької національної академії, голова правління Всеукраїнського об'єднання фізичних терапевтів.

Олена Долинна

Лікарка фізичної та реабілітаційної медицини, національна тренерка з МКФ в Україні, керівниця центру реабілітації КНП «Вінницька обласна клінічна психоневрологічна лікарня ім. акад. О.І. Ющенка Вінницької обласної ради», учасниця NATO-Baltic PRM Project.

МЕТОДИЧНА ПІДТРИМКА СТВОРЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ:

Антон Янченко, Євгенія Мельник, Анастасія Бабійчук

ДИЗАЙН ТА ВЕРСТКА

Катерина Волошина

Цю публікацію створено за матеріалами освітнього онлайн-курсу «Базові засади застосування Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ)», який включає відео-лекції, практичні завдання та надає можливість отримати сертифікат про завершення навчання.

**РЕАБІЛІТАЦІЯ
ТРАВМ
ВІЙНИ**

Це видання підготовано в рамках проєкту «Реабілітація травм війни в Україні», який реалізують Міністерство охорони здоров'я України, Національна служба здоров'я України, Міністерство соціальної політики України, Офіс Президента України, радниця-уповноважена Президента України з питань безбар'єрності, БФ «Пацієнти України», Школа реабілітаційної медицини Українського католицького університету, Protez Hub, Всеукраїнське об'єднання фізичних терапевтів, Українське товариство терапії мови і мовлення, Українське товариство ерготерапевтів, ДП «Електронне здоров'я» — за підтримки Швейцарії, Європейського Союзу та Nova Ukraine.

ЗМІСТ

	Список скорочень	6
	Вступ. Що таке МКФ?	7
	Чому МКФ важлива для України?	14
ТЕМА 1.	Реабілітація. Сучасний підхід до надання реабілітаційної допомоги	18
	1.1. Визначення та основні принципи реабілітації	18
	1.2. Чому реабілітація має бути активною? Що таке функціонування?	20
	1.3. Склад мультидисциплінарної реабілітаційної команди. Лікар фізичної та реабілітаційної медицини	24
	1.4. Пряма мова: Алла Півник. Робота МДРК на основі МКФ в Україні	30
	1.5. Фізичний терапевт	32
	1.6. Пряма мова: Олег Білянський. Фізичний терапевт	35
	1.7. Ерготерапевт	36
	1.8. Пряма мова: Ольга Мангушева. Ерготерапевт	40
	1.9. Терапевт мови і мовлення	42
	1.10. Пряма мова: Оксана Лялька. Терапевт мови і мовлення	45
	1.11. Психолог/психотерапевт	46
	1.12. Пряма мова: Олена Каширіна. Психолог	48
	1.13. Протезист-ортезист	50
	1.14. Пряма мова: Назар Багнюк. Протезист-ортезист	56
ТЕМА 2.	Пацієнтоцентричний підхід та інтегрована біопсихосоціальна модель функціонування	58
	2.1. Біопсихосоціальна модель здоров'я, функціонування та обмеження життєдіяльності. Стани здоров'я	58
	2.2. Пряма мова: Олександра Калінкіна. Використання біопсихосоціальної моделі з позиції ерготерапевта	62
	2.3. Структури та функції організму. Порушення структур та функцій організму	65
	2.4. Активність та участь	72
	2.5. Фактори середовища	76
	2.6. Пряма мова: Віталій Пчолкін. Вплив навколишнього середовища на людину, яка реабілітується	79

2.7.	Особисті фактори	83
2.8.	Особиста історія: Уляна Пчолкіна. Як люди переживають травму	86
■ ТЕМА 3.	Цілі та сфери застосування МКФ	88
3.1.	Сімейство класифікацій ВООЗ: МКХ, МКФ, МКМІ. ISO 9999:2016	88
3.2.	Чинники, що впливають на функціонування та обмеження життєдіяльності	94
3.3.	Цілі та сфери застосування МКФ	96
■ ТЕМА 4.	Структури та коди МКФ	100
4.1.	Структура МКФ. Основи кодування МКФ	100
4.2.	МКФ браузер: структура, практичне застосування	104
■ ТЕМА 5.	Кваліфікатори МКФ	107
5.1.	Поняття про кваліфікатори МКФ. Кваліфікатори для функцій організму	107
5.2.	Кваліфікатори для структур організму	110
5.3.	Кваліфікатори МКФ на рівні активності та участі	114
5.4.	Кваліфікатори факторів середовища	118
■ ТЕМА 6.	Базові набори МКФ. Інструменти оцінювання	122
6.1.	Базові набори МКФ: види та мета використання	122
6.2.	Вибір та застосування базових наборів МКФ в клінічній практиці	127
6.3.	Досвід українських лікарень	133
6.4.	Використання інтерактивного інструменту електронного документування на основі МКФ	136
6.5.	Інструменти реабілітаційного оцінювання. Вимоги до інструментів оцінювання	146
6.6.	Відповідність інструменту оцінювання категоріям МКФ	148
6.7.	WHODAS 2.0. МКФ в Україні	154
	Підсумки. Перспективи розвитку реабілітації в Україні. Командна робота та лідерство	156

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

БПСМ

біопсихосоціальна модель

ВООЗ

Всесвітня організація охорони здоров'я

ЕСОЗ

Електронна система охорони здоров'я

ЕТ

ерготерапевт

Лікар ФРМ

лікар фізичної та реабілітаційної медицини

МДРК

мультидисциплінарна реабілітаційна команда

МКМІ

Міжнародна класифікація медичних втручань

МКФ

Міжнародна класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я

МКХ

Міжнародна статистична класифікація хвороб та проблем, пов'язаних зі здоров'ям

НК

Національний класифікатор

СМТ

спинномозкова травма

ТММ

терапевт мови та мовлення

ФРМ

фізична та реабілітаційна медицина

ФТ

фізичний терапевт

ISPO

Міжнародне товариство протезування та ортезування

ISO

Міжнародна організація зі стандартизації

ВСТУП. ЩО ТАКЕ МКФ?

Текст: Мелісса Селб
координаторка Дослідницького відділу МКФ

Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я, або скорочено МКФ, є однією з трьох довідкових класифікацій Всесвітньої організації охорони здоров'я, які є взаємодоповнюючими і можуть використовуватися разом, щоб забезпечити змістовнішу картину здоров'я окремих осіб, груп населення, суспільства і системи охорони здоров'я загалом. Ви, напевно, знайомі з МКХ або Міжнародною класифікацією хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я, яка зараз має 11-ий перегляд. Існує також Міжнародна класифікація медичних втручань (МКМІ), яка містить коди для звітності та аналізу медичних втручань для клінічних і статистичних цілей. Однак темою цього курсу є МКФ — класифікація ВООЗ, яка пов'язана з функціонуванням. Але що таке функціонування?

КЛАСИФІКАЦІЇ ВООЗ

МКХ-11 *Одинадцятий перегляд*

Міжнародна статистична класифікація хвороб і проблем, пов'язаних зі здоров'ям

Джерело: WHOii

МКФ

Міжнародна статистична класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я

Джерело: WHOi

МКМІ

Міжнародна статистична класифікація медичних втручань

Джерело: WHOiii

Функціонування є третім ключовим показником у системі охорони здоров'я поряд зі смертністю та захворюваністю, і вимірює результативність клінічних втручань і послуг та їхній вплив на осіб зі станами здоров'я.

За визначенням ВООЗ, функціонування — це результат динамічної взаємодії між станом здоров'я пацієнта, повним спектром функцій і структур організму, простими і складними видами діяльності, які виконує людина, і тим, наскільки людина може брати участь у життєвих ситуаціях у загальному контексті свого середовища. Особисті фактори також відіграють важливу роль. Іншими словами, функціонування відображає біопсихосоціальну модель здоров'я.

ФУНКЦІОНУВАННЯ – ТРЕТІЙ ПОКАЗНИК У СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Stucki G, Bickenbach J. Functioning: the third health indicator in the health system and the key indicator for rehabilitation. Eur J Phys Rehabil Med. 2017; 53(1): 134-8

За визначенням ВООЗ, функціонування — це результат динамічної взаємодії між станом здоров'я пацієнта, повним спектром функцій і структур організму, простими і складними видами діяльності, які виконує людина, і тим, наскільки людина може брати участь у життєвих ситуаціях у загальному контексті свого середовища. Особисті фактори також відіграють важливу роль. Іншими словами, функціонування відображає біопсихосоціальну модель здоров'я.

БІОПСИХОСОЦІАЛЬНА МОДЕЛЬ МКФ

БІЛЬШЕ 1400 КАТЕГОРІЙ

МКФ

Міжнародна статистична
класифікація функціонування,
обмежень життєдіяльності
та здоров'я

Джерело: WHO

Хоча концепція функціонування може бути застосована до будь-якої сфери охорони здоров'я, вона найбільше взаємопов'язана з реабілітацією. Це підкреслюється визначенням реабілітації ВООЗ.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЯ

Реабілітація — це «комплекс заходів, спрямованих на оптимізацію функціонування та зменшення обмеження життєдіяльності...».

WHO Factsheet on rehabilitation,
<https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/rehabilitation>

МКФ

Міжнародна статистична
класифікація функціонування,
обмежень життєдіяльності
та здоров'я

Джерело: WHO

Функціонування відіграє центральну роль для реабілітаційних спеціальностей. Наприклад, фізична та реабілітаційна медицина спрямована на «...досягнення і підтримку оптимального функціонування»

Фізична терапія визначається як «...послуги... для розвитку, підтримки та відновлення максимальної рухової активності та функціональних здібностей протягом усього життя».

Ерготерапія «...використовує аналіз завдань і дослідження середовища... для досягнення функціональних цілей та участі в житті суспільства...».

І МКФ може бути використана для досягнення цих цілей.

МКФ використовують в усьому світі в дослідженнях, клінічній практиці, оцінці обмеження життєдіяльності та інших сферах.

МКФ У СВІТІ

Огляд використання МКФ в окремих країнах світу був проведений М. Леонарді та ін. (див. Таблицю 1).

	Клінічна практика	Законодавство	Статистика	Освіта	Дослідження
Америка					
Канада	📍	📍	📍	📍	📍
Африка					
ЮАР	📍	📍	📍	📍	📍

Європа					
Чехія	📍				📍
Данія	📍	📍			
Фінляндія			📍	📍	📍
Франція	📍	📍	📍	📍	
Німеччина	📍	📍		📍	📍
Італія	📍	📍	📍	📍	📍
Нідерланди	📍	📍		📍	
Росія	📍	📍	📍		📍
Швеція	📍	📍	📍		
Зах.част. Тихого океану					
Австралія	📍	📍	📍	📍	📍
Японія	📍	📍	📍		
Республіка Корея	📍	📍		📍	📍

Leonardi M. et al. 20 Years of ICF: Uses and Applications around the World. *Int J Environ Res Public Health*. 2022; 19 (18):11321

Прикладом використання МКФ в оцінці обмеження життєдіяльності є Тайвань. Керуючись законодавством — законом «Про захист прав людей з інвалідністю», тайванський уряд інтегрував МКФ у свою систему оцінки обмеження життєдіяльності. Вони також розробили Шкалу оцінки порушень функціонування FUNDES — інструмент, заснований на МКФ, що включає елементи Шкали BOOЗ для оцінки обмеження життєдіяльності (WHODAS 2.0).

ВИКОРИСТАННЯ В ОЦІНКІ ОБМЕЖЕННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

- Законодавство: Закон про захист прав людей з обмеженням життєдіяльності
- Інтегрована в систему оцінки обмеження життєдіяльності
- Шкалу FUNDES розроблено на основі WHODAS 2.0

Chang KH, et al. Development of indicators to assure quality of disability evaluation based on the ICF in Taiwan: a Delphi consensus. *Disabil Rehabil*.

Тайванська система визначення права на обмеження життєдіяльності

Дехто каже, що МКФ складно використовувати. Стандарти та засоби, такі як базові набори МКФ та інструменти на основі МКФ, дозволяють використовувати МКФ на практиці у щоденній роботі.

Наведемо ще два додаткових приклади з Європи та Азії.

Реальним прикладом використання МКФ в управлінні реабілітацією є Клініка Адельгайд в центральній Швейцарії. Клініка Адельгайд інтегрувала МКФ у свою електронну систему охорони здоров'я, а також у платформу звітності та комунікації персоналу. Це підтримує прозорість і мультидисциплінарну командну роботу. Фахівці також використовують її для постановки цілей.

ЗАСТОСУВАННЯ В УПРАВЛІННІ РЕАБІЛІТАЦІЄЮ

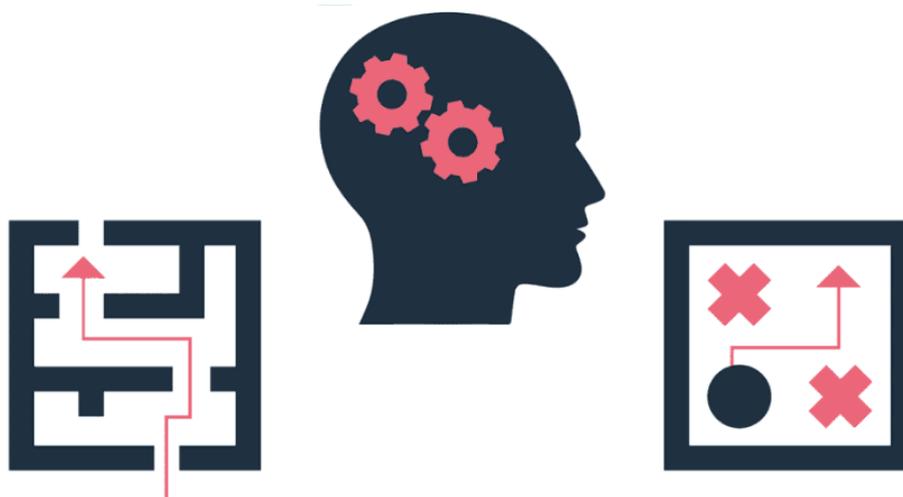
- Інтегрована в платформу електронної охорони здоров'я, звітності та комунікації персоналу
- Підтримує міждисциплінарну командну роботу
- Використовується для постановки цілей

Клініка Адельгайд
Швейцарія

Presentation Christian de Boitte, Head
Neurorehabilitation Ward, Adelheid-Klinik
Rehazentrum Zentralschweiz
[http://www.anq.ch/fileadmin/redaktion/deutsch/
20180124_ANQ_Gs_Praesentation_de_Boitte_
Christian.pdf](http://www.anq.ch/fileadmin/redaktion/deutsch/20180124_ANQ_Gs_Praesentation_de_Boitte_Christian.pdf)

МКФ СКЛАДНА У ВИКОРИСТАННІ?

Наприклад, Опитувальник професійної реабілітації (WORQ) — це інструмент на основі МКФ, який вже багато років використовують в Ісландському фонді професійної реабілітації. Фонд розробив цифрову версію інструменту та використовує її для оцінки порушень функціонування, пов'язаних із трудовою діяльністю своїх клієнтів та пацієнтів.

ІНСТРУМЕНТИ НА ОСНОВІ МКФ

Опитувальник трудової реабілітації www.myworq.org

Інструмент оцінки функціонування в клінічних умовах, скорочено ClinFIT, розробляється під егідою Міжнародного товариства фізичної та реабілітаційної медицини.

ClinFIT охоплює 30 категорій МКФ, відповідні прості описи та три різні варіанти шкали оцінювання. Те, що ви бачите тут, — це шкала NRS від 0 до 10.

CLEANFIT 3 ПРОСТИМИ ОПИСАМИ

ClinFIT – Clinical Functioning Information Tool (Simple Pilot Version)

Patient:	Clinician:	☐ Admission: (Date) _____	☐ Mid-term: (Date) _____	☐ Discharge: (Date) _____
----------	------------	--	---	--

Please rate the patient's functioning from 0 (no problem) to 10 (complete problem).

		RATING SCALE												
		No problem	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Complete Problem
1	b130 Energy and drive functions <i>Psychological energy and motivational drive to move towards goals, satisfy needs</i>													
2	b152 Emotional functions <i>Mental functions for the modulation of the expression of feelings and emotions</i>													
3	b280 Sensation of pain <i>Unpleasant sensation indicating potential or actual damage of some body structure</i>													
4	d230 Carrying out daily routine <i>Plan, manage and complete routine daily life activities</i>													
5	d450 Walking <i>Moving in an upright position, step by step, always maintaining a support on the</i>													
6	d455 Moving around <i>Moving around differently from walking (for example running, going up and down</i>													
7	d850 Remunerative employment <i>Properly performing remunerative employment (full or part time or self-employed) in</i>													

Frontera W, et al. J Int Soc Phys Rehabil Med 2019

Отже, підіб'ємо підсумки:

- + МКФ є всесвітньо визнаною довідковою класифікацією функціонування.
- + Це універсальна мова для мультидисциплінарної реабілітації.
- + МКФ можна використовувати різними способами і для різних цілей охорони здоров'я.
- + Інструменти, засновані на МКФ, роблять МКФ зручнішою для користувача, підтримуючи її практичне використання.

ЧОМУ МКФ ВАЖЛИВА ДЛЯ УКРАЇНИ

Текст: Тетяна Ломакіна, радниця-уповноважена Президента України з питань безбар'єрності

Повномасштабна військова агресія з боку російської федерації, що почалася у 2022 році, принесла нашому суспільству дуже багато горя. Наші захисники і захисниці багато місяців поспіль демонструють світові свою незламність. Вони вкладають свій час, здоров'я і життя.

Тому завдання держави і фахівців системи охорони здоров'я — зробити так, аби поранені військові та цивільні якомога швидше поверталися до гідного самостійного життя. Це означає — вчасно пройти лікування і реабілітацію.

Які країни зараз допомагають українським захисникам і захисницям? Сьогодні їх десятки і від них ми маємо змогу перейняти найкращі практики. Країни Європи, США, Канада, Ізраїль — усі вони використовують саме доказову активну реабілітацію. Її принципи допомагають залишати те, що працює, та водночас позбутися методів і практик, які не дають бажаного результату.

Що ж вважають найкращими практиками реабілітації?

Сучасний підхід до реабілітації передбачає, що пацієнт починає своє повернення до самостійного життя від моменту стабілізації стану. Лік іде на години.

Також реабілітація не є справою одного фахівця. Для її якісного проходження людину супроводжують мультидисциплінарні реабілітаційні команди. Вони можуть застосовувати фізичну терапію та ерготерапію, розробляти індивідуальні програми, поєднуючи різні напрями.

Важливою складовою є і психологічна підтримка. Людина, яка проходить реабілітацію, є активним учасником команди, суб'єктом, який ухвалює рішення, а не об'єктом, над яким лікарі провадять якісь дії.

За всім цим стоїть біопсихосоціальна модель Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я. Її ключова відмінність у тому, що вона розглядає потреби, можливості і побажання особи, а не лише її діагноз. Все це зараз впроваджують в Україні.

МКФ — це і є інструмент впровадження змін. Змін у системі реабілітації, в соціальній сфері, інклюзивній освіті, працевлаштуванні і загалом у всіх сферах життя. Адже неможливо керувати процесом, в якому ми не можемо виміряти й оцінити результат.

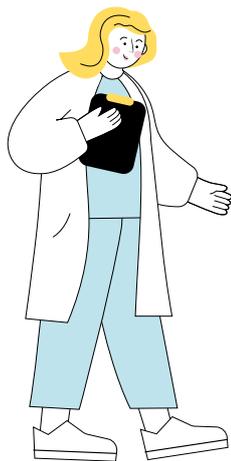
Уявіть, що ви перебуваєте в місті Дніпро, а хочете потрапити до міста Львів. Ви починаєте рухатись, але гадки не маєте, в якому боці Львів та наскільки він далеко. Ви просто перебуваєте у русі. Яка вірогідність, що ви за декілька днів будете смакувати львівську каву? М'яко кажучи, не дуже велика.

Умовний Дніпро – це стан, в якому перебуває людина зараз. Умовний Львів — стан, в якому людина зможе бути самостійною, незалежною та автономною. А МКФ — це наша мапа та дорожні вказівники.

Тобто перед початком руху ми визначаємо, де наш кінцевий пункт, а протягом подорожі стежимо за вказівниками: до Львова 300 кілометрів, до Львова 150 кілометрів і так далі.

Вимірювання показників допомагає нам розуміти, чи ми прямуємо до нашої цілі? Чи, може, ми відхилились від маршруту? Чи треба нам прокласти його інакше?

МКФ — ЦЕ ДОРОЖНЯ МАПА

МКФ — це не просто нова форма опису стану людини, яка перенесла важке захворювання чи травму, має вроджені порушення чи вікові зміни. Це зміна парадигми. Адже стан людини сприймають не через те, що вона НЕ МОЖЕ робити, а через те, що вона МОЖЕ і якої допомоги в цьому потребує.

На перший погляд, різниця незначна. Але за нею – зовсім нове сприйняття людини. Тепер у центрі уваги не діагноз і не захворювання, а людина та її шлях до відновлення.

Зараз реабілітацію у світі сприймають не як «ремонт організму», а як створення умов, в яких людині комфортно перебувати в поточному стані. Тож відновлення самостійності та пристосування середовища мають відбуватись скоординовано.

Якщо пацієнт після черепно-мозкової травми не може в повній мірі відновити ходу, то він може використовувати допоміжні засоби реабілітації (наприклад, милиці), але паралельно має відбуватися модифікація житла або робочого місця до його нових потреб.

Чому мультидисциплінарна команда ефективніша за окремих фахівців?

Ще один плюс системи МКФ, про який часто забувають, — це координація між фахівцями.

Коли до мультидисциплінарної команди входять 4-5 або навіть більше фахівців, кожен з яких веде декілька випадків, потрібні або нескінченні наради та консультації, або нова система обміну інформацією, якою і є МКФ. Можливо, ви вже відчули, наскільки це комфортно. Можливо, це лише попереду.

Так, застосування МКФ не закінчується за дверима лікарні. Зібрана та систематизована мультидисциплінарною реабілітаційною командою інформація допомагає іншим — освітянам, соціальним працівникам, фахівцям інших галузей та систем забезпечення в державі.

А це, своєю чергою, значно покращує якість надання всього спектра послуг, необхідних людині та її сім'ї, — соціальних, освітніх, послуг із працевлаштування, підтримки працевлаштування та інших.

І тут ми підходимо до принципового питання. Наскільки складно запустити процес впровадження МКФ саме зараз?

Так, втілювати масштабні зміни під час війни — це подвійний виклик. Але ви можете привнести позитивні зміни у свою громаду, у свою лікарню, у своє відділення, власним прикладом демонструючи, що зміни — це на краще. Для цього і створений цей курс.